

**ANALÝZA MEDIÁLNÍ REPREZENTACE „BREXITU“ VE ZPRAVODAJSKÉM POŘADU
UDÁLOSTI ČESKÉ TELEVIZE.**

**FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD**
Univerzita Karlova

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Leden 2017

HLAVNÍ VÝSLEDKY ANALÝZY

- Zpravodajství České televize o „Brexitu“ svou tematizací, vizualizací a jazykovou reprezentací aktérů **souznělo se způsoby zpracování tématu** veřejnoprávními stanicemi **kontinentální Evropy** (jako např. ARD nebo ÖRF).
- Česká televize poskytovala prostor k vyjádření stoupencům i odpůrcům setrvání Británie v EU. Převažující **vyznění ve prospěch setrvání** koresponduje (mimo jiné) s názory oficiálních představitelů Velké Británie a názorem většinových médií kontinentální Evropy, které vnímaly „Brexit“ jako ohrožení stability EU.
- Česká televize se tématu „Brexitu“ věnovala **nejvíce z českých televizních stanic** a z hlediska tematické různorodosti i intenzity pokrytí neměla konkurenci.
- Vizuální stránka zpravodajství využívala **zaběhlé vizuální metafory a metonymie** typické pro televizní zpravodajství.
- Situace **po referendu** je vykreslována **negativně** s konotacemi **nejisté budoucnosti, politického chaosu a negativních ekonomických následků** podobně jako v dalších evropských veřejnoprávních televizích.
- Pejorativně zabarvené **nominalizace aktérů** tématu se objevovaly zejména u hlavních představitelů odstoupení; Nigela Farage a Borise Johnsona.
- Hlavními trvalými rámci informování o referendu o vystoupení/ setrvání Británie v EU byly:
 - Rozdělená Británie (geograficky, věkově, vesnice/ město, vzdělanostně)
 - Otázka imigrace
 - Ekonomické důsledky vystoupení Británie

01

Odejít, nebo zůstat?

METODIKA ANALÝZY A ZKOUMANÝ VZOREK

METODIKA ANALÝZY

Pro analýzu byla použita kombinace těchto kvalitativních metod: a) **analýza rámcování** (*framing analyses*) zaměřená na to, jak byly události tematizovány a které informace byly zdůrazněny jako klíčové, b) **nominalizace hlavních aktérů** všímající si toho, jak jsou pojmenováni hlavní aktéři z hlediska neutrality a případné příznakovosti jazyka, c) **vizuální reprezentace** tématu; jaké vizuální znaky byly použity pro reprezentaci aktérů a tématu jako celku.

VZOREK ANALÝZY

V rámci analýzy bylo zkoumáno celkem 161 zpravodajských příspěvků. Zkoumaný vzorek byl vymezen pořadem, časově a tematicky:

- Zpravodajské příspěvky hlavní zpravodajské relace **Události**
- Doba odvysílání v období 1. ledna 2016 až 30. září 2016.
- Tematické zaměření na referendum o setrvání/ vystoupení Velké Británie z Evropské unie a na jeho následky.

VÝSLEDKY ANALÝZY

Tematické rámcování kauzy *Brexit* se výrazně odlišovalo ve třech obdobích: 1) před referendem o setrvání/ vystoupení, 2) během referenda a bezprostředně po oznámení jeho výsledků, 3) po referendu, v souvislosti s ekonomickými a politickými reakcemi na Brexit.

I. Období před vyhlášením referenda

V prvním období byl příběh rámcován těmito tematickými rámci: **Cameronovo jednání o reformě EU, průběh kampaně, rozdělená Británie, důsledky vystoupení z EU**. Cameronova jednání o reformě EU byla prezentována jako *zdlouhavá, složitá a zároveň jako „poslední šance pro Camerona“ („britský premiér hraje na summitu o vše...., 18.2.)*. Zároveň se už od počátku objevuje narativní strategie **lokalizace** tématu, kterou Česká televize opakovaně využívá během celého zkoumaného období – prezentace potenciálních důsledků pro Čechy (např: *„...některé změny by ale mohly tvrdě zasáhnout i Čechy, kteří cestují do Británie za prací...“; 22. 1.)*. Snaha vztáhnout téma blíže k českému divákovi se objevuje jako narativní linie během celého zkoumaného období.

Jednání EU s Cameronem byla vizualizována tradičními narativními postupy: záběry na jednající politiky v jednacích sálech Evropské unie, ilustrativní prostředí na Londýn, případně uspěchaný Cameron poskytující rozhovor novinářům. Znatelnější změna vizualizace se objevuje až při protahujících se jednáních - například odlehčujícím zachycením Angely Merkelové v bufetu.

Obr. 1. Neočekávané vizualizace jednání Cameron – EU byly výjimečné.

Negativněji byla prezentována účast českého tajemníka pro evropské záležitosti Tomáše Prouzy a jeho „*tweetování*“. To se projevuje (mimo jiné) v kontroverzněji kladených otázkách moderátora Železného („*Jaký máte vy, nevolený tajemník, mandát ostře kritizovat voleného zástupce spojenecké země?*“). Pozitivně naopak vyznívá zdůrazňování „mimořádně důležité role“ premiéra Sobotky při vyjednávání Británie s EU.

Už v období před referendem jsou opakovaně vykreslovány potenciální **negativní důsledky odchodu Británie** z EU (M. Kubal: „... *opakovaně zaznělo, že odchod Londýna by mohl spustit dominový efekt a konec jednotné Evropy... požadavky ale mají své limity*“, 18.2.). Toto negativně vyznívajícím rámcování tématu se objevuje počínaje 18. únorem až do konce zkoumaného vzorku. Z hlavních aktérů diskurzu je v této fázi negativně nominalizován jen Nigel Farage označovaný jako „*britský nacionalistický europoslanec*“, který bojuje proti dosažení dohody mezi Británií a EU.

Po dohodě Camerona s EU se výrazně proměňuje zarámování tématu. Hlavním rámcem se stává **vyhlášení a očekávání referenda** o setrvání Británie v EU a průběh kampaně před referendem. Počínaje vyhlášením referenda je diskurz o něm polarizován na protipól *David Cameron* versus *Boris Johnson*, který je zprvu označován neutrálně- popisně jako „*bývalý londýnský starosta*“. Posléze je prezentován jako hlavní reprezentant odstoupení výhradně Nigel Farage. Zprvu neutrálnější nominalizace těchto aktérů se postupně mění na negativnější.

II. Po vyhlášení referenda

Po vyhlášení referenda se mění zejména mediální reprezentace Borise Johnsona, který je vykreslen jako zrádce Camerona („... *zásadní ranou pro premiéra je ale rozhodnutí jeho spolustranického kolegy Borise Johnsona*“, 22.2.). Obraz Davida Camerona je pozitivnější, bez pejorativních či negativních označení. Vyznívá jako ten, který uspěl dohodou o reformě EU a vrací se do Británie jako vítěz. Vyhlášení referenda o setrvání/ vystoupení Británie z EU je vizualizováno prostřednictvím zaběhlých (až stereotypních) **vizuálních metafor** spojovaných s Londýnem – poschoďové autobusy, červené telefonní budky, vlajky Union Jack. Jde o typickou narativní strategii televizního zpravodajství pomáhající divákovi jednoduše a rychle lokalizovat děj.

Obr. 2. V souvislosti s *Brexitem* se opakovaně objevují zaběhlé vizuální metafory.

Z hlediska vizualizace hlavních aktérů referenda nejvíce vybočuje reprezentace *Borise Johnsona*, který je vizualizován jako *nonkonformní, rozháraný politik* (v komicky vyhlížející čepici jede na kole), opakuje se jeho jazykové označení z britského tisku - „*blond'atá bomba*“ (ČT označení jen přebírá). David Cameron je naopak vizuálně reprezentován jako seriózní, upravený politik, někdy unavený.

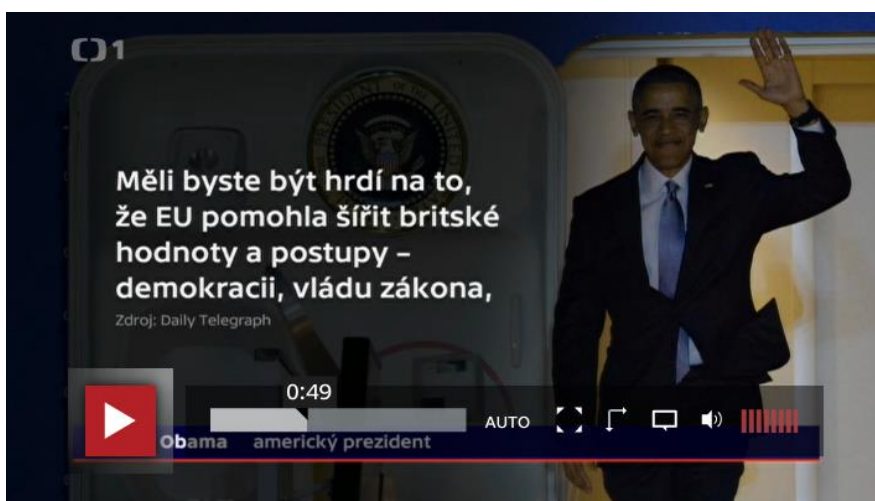
Obr. 3 Vizualizace Borise Johnsona se konotativně výrazněji odlišovala od vizualizace dalších klíčových aktérů.

S vyhlášením referenda se začíná posilovat další silný tematický rámec: **možné důsledky Brexitu pro Evropu a Česko**. Po vyhlášení referenda zájem o téma upadá a znovu se silněji objevuje až od 15. dubna. Další rámcování se soustředí zejména na analýzu průběhu kampaně, rozdělení Británie a vyrovnanost obou táborů. Česká televize zaznamenává pohledy a názory obou stran. V některých případech se věnuje jeden den více stoupencům setrvání v EU a druhý den odpůrcům (např. 15. 5. velkou

část reportáže soustředí na Johnsona). Usiluje tak o naplnění objektivizace v delším časovém celku nad rámec dne. Což je relevantní přístup.

Celkově **převažuje pohled negativně hodnotící případné vystoupení** Británie z EU. Důvodem je (mimo jiné), že jeho nositeli jsou představitelé stávajícího britského politického vedení, kteří mají do médií přímý přístup včetně lídra hlavní opoziční strany a většiny zahraničních politiků ve výkonných funkcích, kteří se k Brexitu vyjádřili. Stoupenci Brexitu nemají tak silné politické postavení a také slabší přístup i do zahraničních médií. Příklon k setrvání vyznívá také z mediálního pokrytí událostí spojených s politickými lídry podporujícími setrvání, jako je návštěva prezidenta USA Baracka Obamy. Obdobně vyznívá také vystoupení bývalých premiérů Velké Británie pro podporu setrvání („*Premiéři Velké Británie podpořili setrvání v EU.*“).

Silnější agitační příklon k setrvání vykazuje reportáž Bohumila Vostala z 20. června založená na tématu, jaký postoj by zaujal sir Nicholas Winton (který zemřel předchozí rok) založený na výpovědi jeho dcery („*můj otec byl velmi evropský . . . a myšlenky, že vystoupíme by se asi zhrozil...*“).

Obr. 4 K příklonu k setrvání v EU přispěly názory zahraničních politických lídrů.

Postupně se objevuje další velmi silný tematický rámec, který se po referendu stane jedním z hlavních: **ekonomické důsledky Brexitu** (např. 27.5.: „*Brexit by ohrozil růst světové ekonomiky...*“). Jde o rámec, který se stává je u mnoha zpráv využit jako dominantní a otevírající téma.

Zpravodajský diskurs o *Brexitu* se postupně polarizuje na představování stoupců a protivníků setrvání v EU. 16. června se objeví nový rámec tématu, související s nečekanou razantní negativní událostí – vraždou labouristické poslankyně („*politici obou stran před referendem zastavili kampaň*“). Událost otevře téma bezpečnosti

britských poslanců a také kritiku vyhocenosti kampaně („*kampaň před referendem byla čím dál osobnější a vyhocenější...*“, 17. 6.). V auditivní i vizuální stopě je po několik dní akcentována „*jednota proti násilí*“.

Obr. 5 Po vraždě labouristické poslankyně Coxové politici jednotně odmítli násilí.

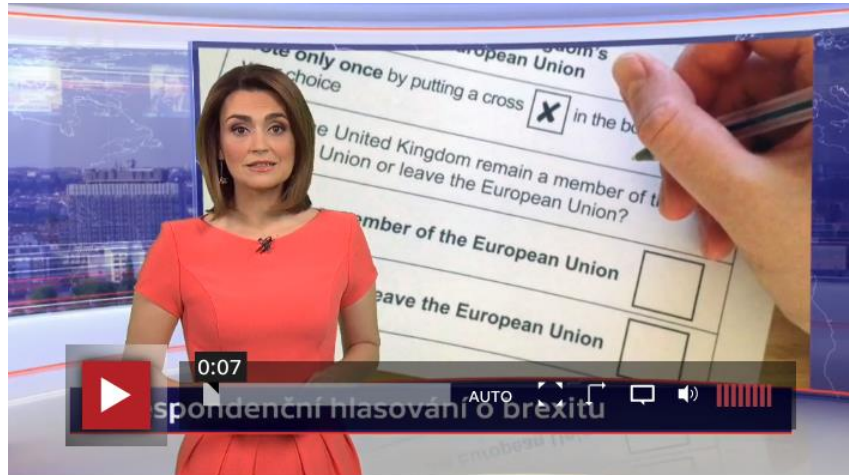
Oblíbenou a pravidelnou součástí informování o britské kampani o referendu je **reflexe místního tisku**. Redaktor Bohumil Vostal pravidelně ukazuje britský tisk do kamery.

Obr. 6. Rituálem se stala prezentace místního tisku a jeho informování o kampani.

Stejně jako u jiných voleb, i v tomto případě, je součástí mediálního pokrytí **predikce případných následků Brexitu**. Zpravodajství České televize opakovaně zdůrazňovalo vyrovnanou pozici obou stran: „...*Vyrovnané šance...*“, „...*bojuje se o to, kdo přesvědčí nerozhodnuté voliče...*“. V souvislosti s potenciálními následky se opakovaně objevuje „*strach z dominového efektu*“, toto sousloví se stává jazykovým

automatizmem, který se několikrát opakuje. V některých případech Česká televize přebírá ze zahraničních médií neověřené informace („...podle nepotvrzené zprávy útočník vykřikl 'Británie má přednost'“). Ačkoliv jde o posun typický pro současnou mediální naraci obecně, ovlivňuje místy informační kvalitu zpráv.

Obr. 7. Ve dnech referenda vyplňuje téma převážnou většinu pořadu Události.

III. Referendum

V období bezprostředně před referendem a po vyhlášení jeho výsledků věnuje Česká televize tématu většinu relace Událostí. 22. června – den před referendem - je odvysílán obsáhlý blok 6ti zpráv.

Při informování o situaci před referendem Česká televize narativně využívá polaritu – **venkov versus londýnská City**, která se stává příkladovou metonymií rozdělení Británie. Místy se objevují zavádějící a zjednodušující makrostruktury („... každý tu čte britský bulvár, který podporuje odchod...“, 22.6.). Usiluje o vyvážený pohled na obě strany, i když stereotypizující. Hlavním vyzněním je rozdělená země, zdůrazněné jak sociodemografickými daty, tak formou narace a výběrem aktérů/ mluvčích i výroky redaktorů: „*menší anglická města se netají odporem k Bruselu*“ versus „*Londýn nemá s EU problém*“. Silně je akcentováno téma imigrace jako rozdělující oba tábory („*Imigranti vnímaní jako přítěž. Nejpočetnější Poláci, kterých je až milion a mají silné ekonomické vazby.*“).

V období kolem data referenda je ještě posílen **ekonomický rámec referenda** („*v případě Brexitu libra oslabí, ekonomové tvrdí, že až o 1/5*“).

Obr. 8. Ekonomický rámec je jedním z nejsilnějších zarámování.

Překvapivým a novým zarámováním samotného volebního dne se stává překvapivě **deštivé počasí** a jeho vliv na volební účast. Samotné výsledky referenda jsou ve vysílání spojovány téměř výhradně s negativními (a často apokalyptickými) označujícími, jako „*zemětřesení ve Británii*“ a informacemi o negativních ekonomických důsledcích („*Libra se prudce propadla...*“).

K negativnímu vyznění událostí po referendu nepřispívá ani tak mediatace Českou televizí a způsob zpracování příběhu redaktory a moderátory, ale charakter samotných událostí na britské politické scéně.

IV. Po referendu

V období po referendu se nejsilněji projevují rámce: **ekonomické důsledky Brexitu, rozdělená Británie, politický chaos v Británii, reakce Bruselu a vyjednávání procesu vystoupení**. Opakovaně je zmiňován politický chaos a krize ve Velké Británii („*Britská politická scéna se dál otřásá v základech, „...ted' to vře i v opozici...“*). Symptomatické je dramatické a silně hodnotící otevření reportáže Michalem Kubalem: „...*dobry večer ze země, která zažívá asi největší politickou krizi od druhé světové války...“*. Jazyk zpráv po referendu je emocionální, hodnotící, pln negativně vyznívajících metafor. U některých z hlavních aktérů Brexitu se objevují pejorativně zabarvené etiketizace (např.: „*stojí za levičákem, který nikdy neustupuje ze svých zásad*...“ – o podpoře vůdce labouristů Corbina).

Hlavními konotacemi zpráv po referendu je *nejistota*, která je zdůrazňována také v souvislosti s jednáním EU o Brexitu. Opět se objevují generalizující makrostruktury: „...*nikdo neví, co se stalo a ani nikdo neví, co se bude dít dál*...“, případně

zdůrazňování nejistoty: „...nepřehledná politická situace...“, „...od Brexitu panuje na světových trzích nejistota...“. Postupně začíná převládat rámec **tlak Evropy na rychlé jednání Británie** („Brusel kritizuje britské politiky za to, že nemají žádný plán...“).

K uklidnění a neutralizaci vyznění zpráv dochází až po volbě nové předsedkyně konzervativců a nové premiérky Teresy Mayové („podpora ze strany konzervativců je opravdu velmi velká...“, „je známá pragmatičností...“, „2. premiérka v dějinách“, „přijít by s ní měly velké změny“ „politická veteránka známá pragmatismem a ambicemi“). Česká televize se v jejím případě nevyhne genderové stereotypizaci, když redaktorka rozebere, jak se Mayová obléká („nejen kvůli výrazné módě ji srovnávají s Margaret Thatcherovou“, „v pověstných výstředních botách...“). Živé vysílání přímého přenosu prvního projevu nové premiérky je projevem dramatizace tématu a působí až redundantně. Nicméně nejistota se připomíná dál: „jak bude její kabinet vypadat, neví možná ani ona sama...“.

VI. Nominalizace aktérů

Nominalizace a označování jednotlivých aktérů diskursu o Brexitu se během zkoumaného vzorku proměňovala. Negativnější a pejorativnější označení se týkaly zejména Borise Johnsona a Nigela Farage.

Tab. 1. Nominalizace a užití jazykových etiket u hlavních aktérů.

Aktér	Před referendem	Po referendu
David Cameron	premiér, konzervativec vede kampaň za setrvání unavený	poražený úspěšný premiér zrazený
Nigel Farage	nacionalista populistický nacionalista	vítěz, nacionalista vyzývateľ k demisi populista, neřízená střela
Jeremy Corbin	levičák	obdivovateľ Karla Marxe levičák
Boris Johnson	vlivný spolustraníček bývalý londýnský starosta blondatá bomba	v šoku zbabělec, vyvolá zmátek a uteče

Další případy negativně vyznívající etiketizace aktérů se objevovaly jen výjimečně, například v případě vraha labouristické poslankyně („*psychicky léčený samotář...*“), nebo v případě zmínky, kdo povede vyjednávání EU o Brexitu: „*Barnie, arcifederalista známý jako obránce francouzského protekcionismu.*“

Doporučení:

Česká televize ve většině případů používala neutrální a deskriptivní jazyk. V některých případech dochází k nadužívání zjednodušujících makrostruktur („všichni“, „každý“). Někteří zahraniční zpravodajové (B. Vostal) mají silnější tendenci používat emotivní metafory hraničící s klišé. Obecný příklon k setrvání Británie v EU vychází z mainstreamového naladění evropských kontinentálních médií podporovat status quo a stabilitu Evropy. Snaha věnovat při silné události velkou část relace jednomu tématu vede k silné monotematizaci relace, omezení tematické pestrosti a zařazování až podružných informací k tématu.

Zpracoval:

PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Autor přednáší obor mediální studia na New York University a na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, byl ředitelem Institutu komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK, spoluzakladatelem a prvním předsedou CEE Network v rámci European Communication Research and Education Association. Je autorem knih *Zpravodajství* a *Metody výzkumu médií*.